

MEDZINÁRODNOPRÁVNÁ REGULÁCIA OCHRANY PRÁV OSÔB VYSÍDLENÝCH V SÚVISLOSTI SO ZVYŠOVANÍM HLADINY MORÍ¹

INTERNATIONAL LEGAL REGULATION OF THE PROTECTION OF THE RIGHTS OF PERSONS DISPLACED DUE TO SEA LEVEL RISE

Laura Gazdagová²

<https://doi.org/10.33542/SIC2025-2-03>

ABSTRAKT

Autor sa vo svojom článku zaoberá analýzou regulácie ochrany práv osôb vysídlených v dôsledku zvyšovania hladiny morí vo vzťahu k medzinárodnoprávnej úprave, pričom daná problematika predstavuje jednu z najzávažnejších dôsledkov klimatických zmien. Vzhľadom na rastúci počet environmentálnych vysídlenecov, predovšetkým z pobrežných a ostrovných štátov, sa tento fenomén stáva nevyhnutným predmetom právnych diskusií a naliehavo vyžaduje vypracovanie relevantného právneho základu, ktorý by komplexne poskytol priestor a ochranu práv dotknutých osôb, určil jasné procedurálne podmienky v oblasti prevencie a integrácie environmentálne vysídlených osôb. V súčasnosti sa vyvíjajú iniciatívy na posilnenie ochrany týchto osôb prostredníctvom medzinárodných dohovorov a odporúčaní, ktoré by mali zabezpečiť ich práva a prístup k azylu v prípade, že ich domovy sú ohrozené prírodnými katastrofami spojenými so stúpajúcou hladinou morí. Navyše, je potrebné zohľadniť aj regionálne prístupy a spoluprácu medzi štátmi, aby sa efektívne reagovalo na migračné pohyby spôsobené environmentálnymi faktormi, pričom dôraz by mal byť kladený na prevenciu a adaptáciu v krajinách pôvodu.

ABSTRACT

The author in the article addresses the analysis of regulation concerning the protection of the rights of persons displaced due to rising sea levels in relation to the international legislation, which represents one of the most serious consequences of climate change. Given the increasing number of environmentally displaced persons, particularly from coastal and island states, this phenomenon is becoming an inevitable subject of legal discussions and urgently requires the development of a relevant legal framework that would comprehensively provide space and protection for the rights of affected individuals, as well as establish clear procedures for prevention and integration of environmentally displaced persons. Currently, initiatives are being taken to strengthen the protection of these people through international conventions and recommendations to ensure their rights and access to asylum when their homes are threatened by natural disasters linked to rising sea levels. In addition, regional approaches and cooperation between states should also be considered in order to respond effectively to

¹ Financované EÚ NextGenerationEU prostredníctvom Plánu obnovy a odolnosti SR v rámci projektu Laury Gazdagovej č. 09I03-03-V05-00008, VVGs-2023-2925 s názvom „Klimatické zmeny a ich vplyv na migráciu“.

² Mgr., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, Slovenská republika
Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Faculty of Law, Slovak Republic.

migratory movements caused by environmental factors, with an emphasis on prevention and adaptation in the countries of origin.

I. ÚVOD

Hic et nunc, v kontexte rastúceho ohrozenia životného prostredia, sa problematika environmentálneho vysídľovania stáva integrálnou súčasťou medzinárodného práva verejného, ktorá si vyžaduje systematické a promptné zásahy prostredníctvom medzinárodnoprávných mechanizmov. Na základe vedeckých zistení je možné konštatovať, že zvýšenie hladiny morí s vysokou pravdepodobnosťou povedie k rozsiahlemu vysídleniu obyvateľstva, keďže obyvateľstvo zraniteľných pobrežných oblastí bude nútené hľadať útočisko pred devastujúcimi následkami tohto javu. S ohľadom na tvrdené skutočnosti sa v posledných rokoch zasadnutia Výkonného výboru Úradu Vysokého komisára OSN pre utečencov (ďalej aj ako „UNHCR“) niesli v duchu slov bývalého Vysokého komisára OSN pre utečencov Antonia Guterresa, ktorý zdôraznil, že hnacie sily vysídľovania sa zmenili.³ Uviedol, že takmer každý model dlhodobých účinkov klimatických zmien predpovedá pokračujúce rozširovanie púští, v dôsledku čoho sa niektoré časti zeme stanú neobývatelnými a nebezpečnými pre život. Dodal, že o každý centimeter, o ktorý sa zvýši hladina mora, sa presťahuje o jeden milión ľudí viac. Vzhľadom na to, že až 180 miliónov ľudí na svete je priamo ohrozených zvýšením hladiny morí a viac ako 1 miliarda ľudí žije v pobrežnej zóne s nižšou nadmorskou výškou pochopenie dôsledkov, ktoré by vplývali na cieľové komunity vysídlencom sú jednou z priorít výskumu klimatických zmien.⁴ Nárast rozsahu a geografickej škály environmentálnej transformácie spôsobenej alebo zhoršenej klimatickými zmenami a ľudskou činnosťou viedol mnohých odborníkov (príkladom možno uviesť aj Guterresa) v akademických kruhoch a v medzinárodnom spoločenstve k tomu, aby environmentálne vysídľovanie označili za novú výzvu pre 21. storočie. V súvislosti s tvrdenými skutočnosťami, v súčasnosti však vystáva otázka ochrany práv environmentálne vysídlených osôb z dôvodu zvyšovania hladiny morí.

V kontexte predchádzajúcich uvedených skutočností sa cieľ predmetného článku kladie najmä na analýzu samotnej problematiky medzinárodnoprávnej regulácie ochrany práv osôb vysídlených v súvislosti so zvyšovaním hladiny morí s ohľadom na možnosti legislatívneho riešenia skúmanej problematiky. V nadväznosti na tento cieľ budú v práci analyzované relevantné univerzálne i regionálne zmluvné úpravy týkajúce sa ochrany práv osôb vysídlených z environmentálnych dôvodov ako i kodifikačné aktivity Komisie OSN pre medzinárodné právo v oblasti vplyvu zvyšovania hladiny morí na medzinárodné právo. Článok bude písaný pomocou využitia syntetickej metódy spájajúcej tvrdené skutočnosti do jedného celku, a taktiež pomocou analytickej metódy písania, vďaka ktorej sa práca zameria aj na dôkladnú analýzu komplexných tém a aspektov tvrdených skutočností. Vymedzenie predmetnej metodiky má za cieľ podrobne analyzovať právnu reguláciu ochrany práv osôb vysídlených v dôsledku zvyšovania hladiny morí, pričom sa využije, okrem iného aj porovnávaci prístup na identifikáciu a vyhodnotenie rôznych právnych rámcov a opatrení implementovaných v medzinárodnom práve verejnom.

³ HALL, N. *Moving Beyond its Mandate? UNHCR and Climate Change Displacement*, In: Displacement, Development, and Climate Change: International organizations moving beyond their mandates. St. Antonys College Oxford University. [online]. 2016, 1st ed. [cit. 2024-07-28]. Dostupné online: <https://doi.org/10.4324/9781315639758>. s. 97.

⁴ NICHOLLS, R., CAZENAVE, A. *Sea-Level Rise and Its Impact on Coastal Zones*. In: Science. vol. 328. pp. 1517-1520. N.Y. [online]. 2010, N.Y. [cit. 2024-07-28]. Dostupné online: <https://www.science.org/doi/10.1126/science.1185782>.

II. ZVYŠOVANIE HLADINY MORÍ A JEJ VPLYV NA MEDZINÁRODNÉ PRÁVO VEREJNÉ

1. Dynamika a dôsledky stúpania hladiny morí

Je nesporné tvrdiť, že svetové oceány a moria sú najvýznamnejšími súčasťami globálneho ekosystému. Pokrývajú viac než dve tretiny povrchu planéty Zem. Väčšina vody na Zemi je uložená v oceánoch, moriach a zálivoch, ktoré tvoria 96,5 % z 1,36 miliardy ton vody na Zemi.⁵ Svetové oceány (ďalej aj ako „oceány“) dodávajú najmenej polovicu svetového kyslíka a ukladajú približne 50-krát viac uhlíka ako atmosféra. Oceány tiež vo veľkej miere ovplyvňujú klímu Zeme prostredníctvom neustáleho prenosu tepla z rovníka smerom k pólom.⁶ S ohľadom na tvrdené skutočnosti, oceány zohrávajú dôležitú úlohu pri udržiavaní života na Zemi ako takého. Sú totižto domovom rozmanitých morských organizmov vrátane mikroskopického planktónu, rýb, morských cicavcov, rôznych druhov rastlín, koralových útesov a podieľajú sa aj na produkcii kyslíka prostredníctvom procesu fotosyntézy, ktorú vykonávajú morské rastliny, napríklad fytoplanktón.⁷ Oceány sú okrem toho dôležité pre dopravu, obchod a komerciu, pretože poskytujú hlavné prepravné trasy pre tovar a zdroje. Sú tiež zdrojom potravín, energie a nerastných surovín, pričom v rôznych častiach svetových oceánov sa vykonávajú činnosti ako rybolov a ťažba ropy.

Pre zosúladenie terminologického základu tohto článku považujeme za dôležité vymedziť pojem „oceán“ a „more“. Pojmy oceán a more sa v najvšeobecnejšom význame často používajú zameniteľne na označenie veľkého objemu slanej vody, ktorý pokrýva väčšinu Zeme.⁸ Technicky povedané, oceán je jedna z piatich veľkých častí tohto priestoru (napríklad Atlantický oceán a Tichý oceán), zatiaľ čo more je jeho menšia časť (napríklad Stredozemné more a Karibské more), ktorá je zvyčajne určitým spôsobom ohraničená menšími pevninami. Vzhľadom na túto skutočnosť budeme v rámci textu práce referovať na pojem „more“, ako menšej súčasti oceánu. V referencií na globálne problémy sveta, tvorí v spojitosti s morami a klimatickými zmenami, okrem iného, dôležitú súčasť aj problematika zvyšovania hladiny morí. Hladinu mora⁹ (presnejšie stredná hladina mora – *Mean sea level*) by sme mohli definovať ako priemernú výšku povrchu mora pre všetky fázy prílivu a odlivu v spojitosti so sezónnymi výkyvmi. Práve stúpanie tejto priemernej výšky povrchu mora (hladiny mora) spôsobuje najmä kombinácia roztápania ľadovcov a ľadových plôch s tepelnou rozťažnosťou morskej vody pri jej otepľovaní. Priemerný desaťročný úbytok ľadovcov v referenčnej sieti Svetovej služby pre monitorovanie ľadovcov sa za posledných niekoľko desaťročí zvýšil päťnásobne, z ekvivalentu 6,7 palca (171 milimetrov) tekutej vody v 80. rokoch 20. storočia, na 18 palcov (460 milimetrov) v 90. rokoch, na 20 palcov (500 milimetrov) v roku 2000 a na 33 palcov (850 milimetrov) v rokoch 2010 - 2018. Úbytok ľadu z grónskeho ľadového plášťa sa zvýšil sedemnásobne z 34 miliárd ton ročne v rokoch 1992 - 2001 na 247 miliárd ton ročne v rokoch 2012 - 2016. Zatiaľ čo úbytok antarktického ľadu sa takmer štvornásobne zvýšil z 51 miliárd ton ročne v rokoch 1992 až 2001 na 199 miliárd ton ročne v rokoch 2012 až 2016. V roku 2022 bola celosvetová priemerná hladina mora 101,2 milimetra nad úrovňou z roku 1993, čo predstavuje najvyšší ročný priemer v satelitných záznamoch (od roku 1993 po súčasnosť).¹⁰

⁵ DEMPSEI, C. *What's the Difference Between Sea and Ocean?*. In: Geography Realm. [online]. 2023, [cit. 2024-03-25]. Dostupné online: <https://www.geographyrealm.com/what-is-the-difference-between-a-sea-and-an-ocean/>.

⁶ *Loc.cit.*

⁷ Fytoplanktón alebo rastlinný planktón je tá časť planktónu, ktorá je tvorená rastlinami. V užšom zmysle a najčastejšie sem patria len autotrofné organizmy. Fytoplanktón zahŕňa najmä mikroskopické riasy a sinice, ale môžu sa v ňom vyskytovať aj vyššie organizované typy rastlín drobných rozmerov.

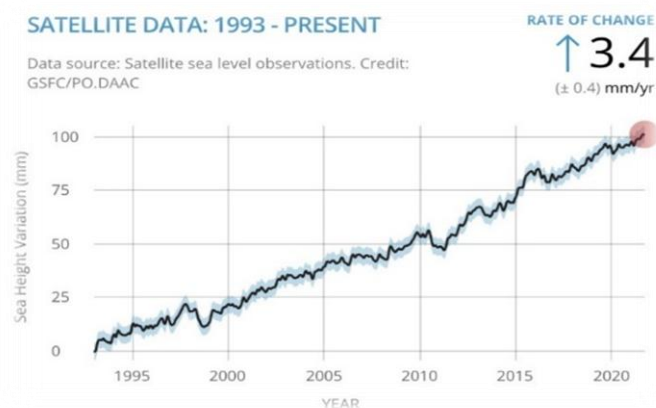
⁸ DEMPSEI, C. *Op.cit.*

⁹ V topografii sa používa ako referenčná úroveň pre určovanie napríklad nadmorských výšok bodov v teréne.

¹⁰ LINDSEY, R. *Climate Change: Global Sea Level*. In: Climate.gov. [online]. 2022, [cit. 2024-03-30]. Dostupné online: <https://www.climate.gov/news-features/understanding-climate/climate-change-global-sea-level>.

Globálna priemerná hladina vody v oceáne sa v rokoch 2006 - 2015 zvyšovala o 0,14 palca (3,6 milimetra) ročne, čo bolo 2,5-krát viac ako priemerné tempo 0,06 palca (1,4 milimetra) ročne počas väčšiny dvadsiateho storočia. Do konca storočia sa priemerná hladina svetového oceánu pravdepodobne zvýši najmenej o jednu stopu (0,3 metra) nad úroveň z roku 2000, a to aj v prípade, že emisie skleníkových plynov budú v nasledujúcich desaťročiach relatívne nízke.

Ilustrácia č.1 : Znázornenie satelitných pozorovaní morských údajov – zvýšenie hladiny morí - V rámci predmetnej ilustrácie môžeme zaznamenať stúpajúcu líniu, ktorá predstavuje zvyšovanie hladiny morí od roku 1933 po súčasnosť.

Zdroj: NOAA Climate.gov na základe údajov, ktoré poskytol Philip Thompson z Havajskej univerzity.

S ohľadom na údaje zaznamenané v ilustrácii je možné skonštatovať, že v súčasnosti nie je nastolená otázka či hladina morí stúpa, ale skôr to, do akej miery naďalej stúpať bude. Napriek tomu vzťah medzi hladinou morí a globálnou teplotou pravdepodobne nebude lineárny, čo komplikuje odhady stúpania hladiny morí v otepľujúcom sa svete. Podľa Lindseyho názoru bude hladina svetových morí po roku 2100 potenciálne naďalej stúpať v dôsledku pokračujúceho pohlcovania tepla z hlbokých oceánov a úbytku ľadovej pokrývky Grónska a Antarktídy. Očakáva sa preto, že hladina svetového oceánu zostane zvýšená ešte stovky rokov.¹¹ Vzhľadom na predmetný výklad je možné zhodnotiť, že medzi hlavné dôsledky zvýšenia hladiny mora patrí erózia pláží, zaplavenie delt, ako aj záplavy a strata mnohých močiarov, mokradí, resp. zaplavenie ostrovných štátov. Zvýšená slanosť sa pravdepodobne stane problémom v pobrežných vodonosných vrstvách a systémoch ústí v dôsledku prenikania slanej vody.¹²

2. Vymedzenie výziev pre medzinárodné právo verejné v kontexte stúpajúcej hladiny morí

Zvyšovanie hladiny morí je problematika, ktorá vyvodzuje dôsledky nie len pre životné prostredie ako také, ale aj pre samotné medzinárodné právo verejné ako právny systém upravujúci vzťahy medzi subjektami majúcimi medzinárodnoprávnu subjektivitu. Na začiatku tejto podkapitoly je potrebné poukázať na vedecké skutočnosti z predošlej podkapitoly tvoriace dôležitý kontext pre posúdenie právneho rozmeru zvyšovania hladiny morí. Podľa údajov

¹¹ *Ibidem*.

¹² NEUMANN, E. J., YOHE, G., NICHOLLS, R., MANION, M. *Sea-Level Rise & Global Climate Change: A Review of Impacts to U.S. Coasts*. In: Center climate change and energy solution. [online] 2000, [cit.2024-03-27]. Dostupné na: <https://www.c2es.org/document/sea-level-rise-global-climate-change-a-review-of-impacts-to-u-s-coasts/>.

zverejnených Medzivládny panelom pre zmenu klímy (ďalej ako „IPCC“) ¹³ bude niekoľko malých nízko položených ostrovov nachádzajúcich sa v južnom Tichom oceáne a Indickom oceáne v najbližších päťdesiatich rokoch kompletne zaplavených. ¹⁴ Táto situácia nastoľuje množstvo kľúčových otázok na medzinárodné právo verejné a vrhá svetlo na potrebu komplexného právneho prístupu k týmto výzvam. ¹⁵ Kumulácia klimatických udalostí v rôznych regiónoch sveta nepochybne zvyšuje urgentnosť posudzovania a riešenia právnych otázok spojených s nárastom hladiny morí. Komisia OSN pre medzinárodné právo, ktorej úlohou je skúmať a analyzovať základné otázky, ktorým čelí medzinárodný právny systém, zriadila prostredníctvom svojich kompetencií otvorenú pracovnú skupinu na tému *"Zvyšovanie hladiny morí a medzinárodné právo"*. V predbežnom hodnotení problematiky z roku 2018 konštatovala, že viac ako 70 štátov je alebo pravdepodobne bude priamo ovplyvnených zvyšovaním hladiny morí, čo predstavuje viac ako tretinu štátov medzinárodného spoločenstva. V nedávnom období zamerala svoju pozornosť na diskutovanú problematiku aj asociácia - nezisková organizácia so sídlom vo Veľkej Británii, pod názvom Asociácia pre medzinárodné právo (*International law association*) (ďalej len ako „ILA“). ILA predstavuje zoskupenie odborníkov na medzinárodné právo, ktorá disponuje poradným štatútom pri viacerých špecializovaných agentúrach OSN. ¹⁶ V novembri 2012 ILA zriadila Komisiu pre medzinárodné právo a zvyšovanie hladiny morí s dvojdielnym mandátom, a to skúmať možné dôsledky zvyšovania hladiny morí a dôsledky čiastočného a úplného zaplavenia štátneho územia alebo jeho vyľudnenia, najmä malých ostrovných a nízko položených štátov podľa medzinárodného práva; a vypracovať návrhy na postupný rozvoj medzinárodného práva v súvislosti s možnou stratou celého štátneho územia a *morských zón alebo ich častí v dôsledku zvyšovania hladiny morí* vrátane dopadov na štátnosť, štátnu príslušnosť a ľudské práva. ¹⁷

V súvislosti s logickým sledom tvrdených skutočností v predmetnej kapitole, je možné konštatovať, že rastúca hladina morí s istotou vplýva na určovanie morských hraníc a teritoriálnych nárokov pobrežných štátov, v súvislosti s čím môžu vzniknúť spory o teritoriálne nároky a práva prístupu. Jedným z logickejších riešení sa zdá byť výstavba umelých ostrovov (známe ako „artificial island“), aby štát mohol pokračovať vo svojej existencii v súlade s tradičnými pravidlami štátnosti. Dobrým príkladom tejto praxe sú Maldivy, ktoré v súvislosti so zvyšovaním hladiny morí vybudovali umelý ostrov Hulhumalé vedľa svojho hlavného mesta Malé. Ostrov Hulhumalé, ktorý vznikol vyťažením piesku z dna oceánu a jeho následným vysypaním do plytkej lagúny, má rozlohu viac ako štyristo hektárov, ktoré sa týčia do výšky troch metrov nad súčasnou hladinou mora. Na ostrove sa nachádza nemocnica, školy, vládne budovy, obchodné zóny a obytné zóny. ¹⁸ Problémom je, že tento druh stavebného úsilia je mimoriadne nákladný, a preto sa môže v mnohých prípadoch ukázať ako neprekonateľný.

Druhou stratégiou, ktorá sa javí ako možnosť pre zanikajúci malý ostrovný štát, je „privlastnenie územia“ pomocou terra nullius. Podľa Stáleho dvora medzinárodnej

¹³ IPCC *Sea Level Rise and Implications for Low-Lying Islands, Coasts and Communities*. [online] Ch. 04. [cit.2024-03-27]. Dostupné na: <https://www.ipcc.ch/srocc/chapter/chapter-4-sea-level-rise-and-implications-for-low-lying-islands-coasts-and-communities/>.

¹⁴ V máji 2016 päť Šalamúnových ostrovov zmizlo v dôsledku zvýšenia hladiny morí zatiaľ čo do júla 2017 postihol rovnaký osud ďalšie ostrovy v Mikronézii.

¹⁵ Treba v tomto rámci podotknúť, že zvyšovanie hladiny morí je uznanou vedeckou skutočnosťou, ktorá svojou existenciou otvára nové výzvy pre medzinárodné právo.

¹⁶ International Law Association. *About Us*. [online]. [cit.2024-03-13]. Dostupné online: https://www.ila-hq.org/en_GB.

¹⁷ VIDAS, D., FREESTONE, D., MCAADAM, J. *International Law and Sea Level Rise: Report of the International Law Association Committee on International Law and Sea Level Rise*. Leiden/Boston. In: Brill. [online]. 2009. 86 pp. [cit.2024-03-13]. Dostupné online: <https://doi.org/10.1163/22116001-03501037>.

¹⁸ MUSMANNI, G. D. *Hulhumalé, Maldives: Monumental climate adaptation effort raises hope in a threatened paradise*. In: Global Center on Adaption. [online]. 2022, [cit.2024-04-05]. Dostupné online: <https://gca.org/hulumale-maldives-monumental-climate-adaptation-effort-raises-hope-in-a-threatened-paradise/>.

spravodlivosti vo veci týkajúcej sa právneho postavenia východného Grónska z roku 1933¹⁹ (*Case Concerning the Legal Status of Eastern Greenland*) si pojem efektívnej okupácie vyžaduje určitý skutočný výkon alebo prejav zvrchovanosti.²⁰ Problémom je identifikovať oblasť, ktorá v súčasnosti nespadá pod jurisdikciu žiadneho štátu, keďže dnes sa to vo všeobecnosti nepovažuje za uskutočniteľné.²¹

Tretím riešením danej problematiky by sa javil prenájom územia potápajúcim štátom. Koncepcia prenájmu územia je v medzinárodnom práve dobre známa.²² Hoci medzinárodné právo neposkytuje štandardný model prenájmu, územný prenájom medzi štátmi je definovaný zmluvou, ktorá zahŕňa minimálne tri obligatórne prvky: povahu a stupeň jurisdikcie, ktorú prenajímateľ prenáša na štát nájomcu, trvanie prenájmu a náhradu, ktorá sa má zaplatiť za prenajaté územie.²³ Pre všetky situácie „pôžičky“ je spoločné to, že prenajímajúci štát si zachováva formálnu zvrchovanosť nad prenajatým územím. Dôležité je, že zatiaľ čo úplná evakuácia obyvateľstva potopeného štátu a jeho premiestnenie do rôznych štátov vedie k zániku štátnosti, vyvstáva otázka či štát, ktorého územie je potopené, môže prežiť ako subjekt medzinárodného práva, ak vykonáva účinnú kontrolu nad územím prenajatým od iného štátu, na ktoré úplne alebo čiastočne premiestnil svoje obyvateľstvo. Treba zdôrazniť, že hoci by sa štátnosť mohla považovať za zachovanú, veľmi obmedzená prax prenajatých území ukazuje, že vlastnícky titul štátu prenajímateľa ho neoprávňuje rozšíriť svoju kontrolu na námorné zóny pred prenajatým územím, s výnimkou obmedzenej časti teritoriálneho mora.²⁴ Okrem toho riešenie prostredníctvom prenajatých území by zostalo dočasným riešením na zachovanie štátnosti, keďže prenájom by mal pravdepodobne dátum skončenia platnosti, po ktorom by sa územie vrátilo pod plnú kontrolu prenajímajúceho štátu. Riešenie problémov súvisiacich so zvyšovaním hladiny morí si prirodzene vyžaduje aj samotnú medzinárodnú spoluprácu a koordináciu medzi štátmi či už v univerzálnej forme alebo v medziach regionalizmu. Dobrým príkladom takej spolupráce je Fórum tichomorských ostrovov, ktoré spája región s cieľom riešiť naliehavé otázky a výzvy (aj v súvislosti so zvyšovaním hladiny morí), podporovať spoluprácu a kooperáciu pri dosahovaní spoločných cieľov. Fórum bolo založené roku 1971 a má 18 členov: Austrália, Cookove ostrovy, Federatívne štáty Mikronézie, Fidži, Francúzska Polynézia, Kiribati, Nauru, Nová Kaledónia, Nový Zéland, Niue, Palau, Papua-Nová Guinea, Republika Marshallove ostrovy, Samoa, Šalamúnove ostrovy, Tonga, Tuvalu a Vanuatu.²⁵

V rámci tejto kapitoly prirodzene vyvstáva otázka aplikácie Dohovoru OSN o morskom práve (ďalej aj ako „UNCLOS“) v súvislosti so zvyšovaním hladiny morí,²⁶ ktorého cieľom je okrem iného, zakotviť medzinárodné právne normy a zásady pre riadenie práv a povinností

¹⁹ Case Concerning the Legal Status of Eastern Greenland (Denmark v Norway) .1933. Rep Series A/B No.53.

²⁰ KOHEN, M., HEBIÉ M. *Acquisition of Territory*. In: Max Planck Encyclopedia of Public International Law. Oxford Public International Law. [online]. 2011, para. 31. [cit.2024-04-05]. Dostupné online: <https://doi.org/10.1093/law:epil/9780199231690/e11118>.

²¹ ALLEN, E. *Climate Change and Disappearing Island States: Pursuing Remedial Territory*. In: Brill Open Law. Routledge London. [online]. 2018, [cit.2024-04-05]. Dostupné online: <https://doi.org/10.1163/23527072-00101008>.

²² Tento právny koncept vychádza zo súkromnoprávných koncepcií týkajúcich sa vlastníctva a práv s ním spojených: Pozri LAUTERPACHT, H., *Private Law Sources and Analogies of International Law*. Hamden, 1970. s. 181-190. Pre detailnú analýzu pozri: STRAUSS, MJ., *Territorial Leasing in Diplomacy and International Law*. Leiden: Brill Nijhoff, [online], 2015. [cit.2024-04-01]. Dostupné online: <https://doi.org/10.1163/9789004293625>.

²³ *Ibidem*.

²⁴ CALIGIURI, A. *The implications of sea-level rise for of sea-level rise of international law, Sinking States: The statehood dilemma in the face of sea-level rise*. In: QILJ. [online], 2022 vol. 91, pp. 23-37. [cit.2024-04-01]. Dostupné na: <https://www.qil-qdi.org/sinking-states-the-statehood-dilemma-in-the-face-of-sea-level-rise/>.

²⁵ Pacific Island Forum, *18 Countries and Territories. One Blue Pacific Continent*. [online]. [cit.2024-04-01]. Dostupné online: <https://forumsec.org/pacific-islands-forum>.

²⁶ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí č. 44/2009 Z. z., o prijatí Dohody o uplatňovaní ustanovení Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve z 10. decembra 1982 o ochrane a využívaní transzonálnych populácií rýb a populácií rýb migrujúcich na veľké vzdialenosti. Dostupné online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2009/44/>.

týkajúcich sa práv morských vôd, vrátane ochrany životného prostredia a hospodárskeho využívania morských zdrojov. Treba poznamenať, že počas rokovaní o UNCLOS v rokoch 1973 až 1982 sa o zvyšovanie hladiny morí nehovorilo.²⁷ Pri spätnom pohľade na túto časovú medzeru medzi medzinárodným povedomím o zmene klímy vrátane jej vplyvu na oceán a hladinu morí vznikla už viackrát spomínaná medzera v medzinárodnom práve, ktorá sa už v súčasnosti výrazne prejavuje. Je teda možné konštatovať, že UNCLOS sa výslovne nezaobrá otázkami súvisiacimi so zvyšovaním hladiny morí, napríklad tým, či sa musia prehodnotiť a aktualizovať základné línie (*baselines*) a mapy z dôvodu regresie pobrežia spôsobenej zvyšovaním hladiny morí. Prirodzene, vo vzduchu visí otázka: vyžadovala by sa vzhľadom na zvyšovanie hladiny morí zmena existujúcich právne stanovených námorných hraníc? Aj keď v súčasnosti neexistuje jednotná odpoveď na položenú otázku, je však možné vyvodiť určité závery zo Správy pracovnej skupiny Komisie OSN pre medzinárodné právo v rámci pracovného programu skupiny 2023 (posúdenie témy Komisiou OSN pre medzinárodné právo - *Sea-level rise in relation to international law*).

Členovia pracovnej skupiny vo všeobecnosti vyjadrili podporu predbežným pripomienkam spolupredsedom (Co-Chairs) v prospech pevných základných línií, pričom zohľadnili najmä skutočnosť, že UNCLOS nebráni ich zavádzaniu, a to najmä z dôvodu zachovania štátnosti potápajúcich sa ostrovných štátov. Zároveň zdôraznili, že je nevyhnutné, aby konečný výsledok práce Komisie OSN pre medzinárodné právo v tejto oblasti zabezpečil ochranu zvrchovaných práv štátov nad ich námornými priestormi. Ďalšou navrhovanou možnosťou na zabezpečenie právnej stability bola práve zmena a doplnenie Dohovoru OSN o morskom práve, čo sa však v rámci diskusie na predmetnú tému zhodnotilo za veľmi zložitý a komplikovaný krok. Podľa slov členov predmetnej pracovnej skupiny by sa napokon mohlo zväziť zvolanie stretnutia štátov, ktoré sú zmluvnými stranami UNCLOS s cieľom interpretovať tento nástroj vrátane podrobného preskúmania textu, kontextu, predmetu a účelu jeho príslušných ustanovení.²⁸ Niektorí členovia pracovnej skupiny sa domnievali, že ďalšou možnosťou na zabezpečenie právnej stability v súvislosti so zvyšovaním hladiny morí by bol vznik pravidla medzinárodného obyčajového práva. Odvolávali sa na *prima facie* náznaky vytvorenia nového pravidla medzinárodného obyčajového práva, ktoré by stanovilo pevné východiská. Bolo však vyjadrené stanovisko, že je príliš skoro na to, aby sa vyvodili akékoľvek súvisiace závery, pokiaľ ide o *existenciu rozšírenej praxe a opinio juris* v prospech základných línií a zachovania námorných zón, či už na regionálnej alebo medzinárodnej úrovni. Dôraz sa však kládol na nový trend praxe a názorov štátov založených na dobromyseľnom výklade UNCLOS. V rámci diskusie na prednesený návrh sa reagovalo zaujímavou „konceptiou“, a to o možnej aplikácii článku 31 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve,²⁹ ktorý by poskytol využiteľný a autentický prostriedok výkladu Dohovoru OSN o morskom práve. Takýto výklad by mohol mať formu rezolúcie zo zasadnutia štátov, ktoré sú zmluvnými stranami UNCLOS. Bolo zdôraznené, že následná prax, ako prostriedok výkladu UNCLOS, by mohla predstavovať užitočnú alternatívu k vytvoreniu pravidla medzinárodného obyčajového práva. V súvislosti s problematikou režimov *sui generis* sa objavili otázky týkajúce sa možnosti, ako by medzinárodné spoločenstvo mohlo riešiť výzvy štátov, ktoré čelí strate územia v dôsledku zvyšovania hladiny morí. Navrhovalo sa, aby pracovná skupina zvažila zavedenie štatútu *sui generis* pre územia zaplavené v dôsledku stúpajúcej hladiny morí, najmä s ohľadom na to, že tento jav nie je len prírodným fenoménom, ale aj dôsledkom ľudskej činnosti. Hoci bol

²⁷ International Law Commission, *Report on the work of the seventy-fourth session 2023*. Sea-level rise in relation to international law. (A/78/10). Dostupné online: <https://legal.un.org/ilc/reports/2023/>.

²⁸ *Loc.cit.*

²⁹ Vyhláška Ministerstva zahraničných vecí č. 15/1988 Zb., zo 4. septembra 1987 o Viedenskom dohovore o zmluvnom práve. Dostupné online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1988/15/>.

podporený flexibilný prístup k základným líniam, zaznela aj výzva na dôkladnú diskusiu o výhodách a možnostiach režimov *sui generis*.

Záverom tejto kapitoly je možné objektívne zhodnotiť, že z uvedených výziev vyplýva potreba pre medzinárodné právo pružne reagovať na nové environmentálne, klimatické výzvy a vyvíjať mechanizmy, ktoré umožnia zabezpečiť ochranu životného prostredia, práva jednotlivcov a udržateľný rozvoj v kontexte zvyšujúcej sa hladiny morí.

III. VPLYV ZVYŠOVANIA HLADINY MORÍ NA ENVIRONMENTÁLNE VYSÍDLŔOVANIE OSÔB

Ako už bolo naprieč článkom viackrát spomenuté, téma vplyvu zvyšovania hladiny morí na vysídľovanie predstavuje komplexný problém, ktorý zahŕňa nielen environmentálne a sociálne faktory, ale aj otázky zvrchovanosti, práv osôb a inštitucionálnej pripravenosti na adekvátne zvládnutie tejto krízy. Rozsiahle nútené vysídľovanie predstavuje vážnu hrozbu pre južnú a východnú Áziu, najmä vzhľadom na ich geografickú polohu a populačnú hustotu. Dôvodom je, že zvyšovanie hladiny morí bude mať neprimeraný vplyv na ich početné obyvateľstvo žijúce v nízko položených oblastiach. Šesť z desiatich ázijských veľkomiest sa nachádza na pobreží (Jakarta, Šanghaj, Tokio, Manila, Bangkok a Bombaj). Čína má pritom 41 % svojej populácie, 60 % svojho bohatstva a 70 % práve v mestách nachádzajúcich sa v pobrežných oblastiach.³⁰ V Afrike nájdeme ďalšie milióny zraniteľných osôb, najmä v okolí delty Nílu a na západnom pobreží Afriky. Zmena štruktúry zrážok by mala obzvlášť závažné dôsledky na potravinovú bezpečnosť v subsaharskej Afrike. Ostatné ostrovné štáty majú tendenciu mať vysokú úroveň rozvoja a vysokú hustotu obyvateľstva okolo svojho pobrežia. Napríklad polovica obyvateľov Karibiku žije vo vzdialenosti do 1,5 km od pobrežia.

Doposiaľ neexistuje jednotný záväzný medzinárodnoprávny nástroj, ktorý by obsahoval osobitné ustanovenia o cezhraničnom pohybe vyvolanom zmenou klímy a o ochrane osôb, ktoré sú postihnuté a/alebo sa presúvajú v dôsledku nepriaznivých účinkov zmeny klímy, ako je napríklad diskutované zvyšovanie hladiny morí. Medzinárodné právo verejné v súčasnosti nepriznáva osobám postihnutým nepriaznivými dôsledkami zmeny klímy vrátane stúpania morskej hladiny žiadny osobitný právny status.³¹ Avšak vzhľadom na osobitnú situáciu, ktorej môžu čeliť osoby postihnuté zvyšovaním hladiny morí v dôsledku povahy tohto nepriaznivého účinku zmeny klímy, môžu mať osobitné potreby, ktoré by bolo potrebné riešiť aj z právneho hľadiska. Vplyv zvyšovania hladiny morí na osoby postihnuté touto situáciou teda vyvoláva otázky, ako by sa tieto osoby mali chrániť a aké existujúce právne rámce sú potenciálne uplatniteľné na túto situáciu (*lex lata*) a či sú existujúce právne rámce dostatočne komplexné, koherentné alebo špecifické, aké sú ich obmedzenia a či by boli opodstatnené v ich aplikovateľnosti na skúmanú problematiku (*lex ferenda*).³²

1. Definičný rébus: klimatický utečenec, environmentálny utečenec alebo environmentálny vysídlenec?

Medzinárodnoprávne, ako aj vnútroštátne právne a normatívne rámce chránia práva mnohých rôznych skupín nútených a nedobrovoľných posunov obyvateľstva ako napr. utečencov, osôb bez štátnej príslušnosti a osôb vysídlených vo svojich krajinách v dôsledku katastrof a konfliktov. Vzhľadom na zhoršujúce sa dôsledky klimatických zmien sa však objavuje aj nová kategória nedobrovoľných vysídlení, v prípade ktorých existuje "medzera" v

³⁰ YE, S., QINGYU, M. *The Areal Conditions, Bases and Differences of the Rural Urbanization in China's Coastal Development Region*. Academia Sinia, Institute of Geography. In: GeoJournal 21. [online]. 1990, Vol. 21. pp. 39–48. [cit.2024-04-05]. Dostupné online: <https://doi.org/10.1007/bf00645306> . s. 42-43.

³¹ UNGA, A/CN.4/752, International Law Commission, Sea-level rise in relation to international law. 19. Apríla 2022. s. 58/107.

³² *Loc.cit.*

ochrane ich práv. Environmentálne vysídlené osoby by sme mohli definovať ako osoby, ktoré sú nútené alebo podnietené k migrácii, pretože samotné žitie sa stalo neudržateľným v dôsledku množiacich sa prírodných katastrof alebo nezvratnej degradácie environmentálnych zdrojov v dôsledku pomaly nastupujúcich dôsledkov zvyšovania hladiny morí a rozširovania púští. Potenciálny rozsah vysídľovania a trvalého presídľovania v súvislosti so zmenou klímy (odhaduje sa, že do roku 2050 to bude 50 až 200 miliónov ľudí, väčšinou v rozvojových krajinách) predstavuje významnú právnu, ale aj politickú výzvu.³³ Krajiny na Parížskej klimatickej konferencii v roku 2015 vyzvali Varšavský medzinárodný mechanizmus pre straty a škody, aby pripravil odporúčania na riešenie vysídľovania spôsobeného zmenou klímy, čo vyvolalo medzinárodnoprávne povedomie o potrebe riešenia problematiky klimatického vysídľovania.³⁴ Po prvýkrát sa hlavy štátov a predsedovia vlád stretli 19. septembra 2016 na celosvetovej úrovni v New Yorku v rámci Valného zhromaždenia OSN o otázkach súvisiacich s migráciou a utečencami. Predstavitelia deklarovali odkaz, že otázky migrácie a utečencov sa stali hlavnými témami medzinárodnej agendy. Prijatím Newyorskej deklarácie o utečencoch a migrantoch³⁵ členské štáty OSN vyjadrili potrebu komplexného prístupu k mobilite ľudí a posilnenej spolupráci na celosvetovej úrovni.³⁶ Logickým dôsledkom vyššie spomínaných udalostí bolo zahrnutie medzinárodného vysídľovania v súvislosti so zmenou klímy do Globálneho paktu o utečencoch³⁷ (2018) a Globálneho paktu o bezpečnej, riadenej a pravidelnej migrácii³⁸, známy aj ako Marakéšsky pakt o migrácii z roku 2018. Predpoklad, že všetky osoby postihnuté zmenou klímy a nútené migrovať by mali byť označené za utečencov, je však dosť problematický. Zhodujúce sa názory právnej spoločnosti zastávajú názor, že všetky osoby vysídlené v dôsledku klimatických zmien si zaslúžia najvyššiu formu ochrany podľa práva, ale nie nevyhnutne podľa utečeneckého práva. Na podporu tohto názoru je v prvom rade potrebné vysvetliť nesprávne pomenovanie klimatických utečencov alebo environmentálnych utečencov.

V rámci odborných diskusií a článkov sa veľa krát na osoby vysídlené z environmentálnych dôvodov aplikuje pojem *klimatický alebo environmentálny utečenec*. Ako už bolo vyššie naznačené, pojem „environmentálny utečenec“ alebo „klimatický utečenec“ nie sú z hľadiska medzinárodného práva právnym pojmom. Predmetný názor zastáva aj Sadako Ogata, bývalá Vysoká komisárka OSN pre utečencov a vedci ako Gaim Kibreab, ktorí deklarujú že klimatickí utečenci v skutočnosti nie sú utečencami podľa noriem ženevského práva a to konkrétne Dohovoru z roku 1951 o právnom postavení utečencov³⁹. Podľa článku 1A predmetného Dohovoru o utečencoch sa za utečenca považuje len osoba, ktorá prekročí medzinárodné hranice z dôvodu opodstatneného strachu z prenasledovania na základe rasy, náboženstva, národnosti, členstva v spoločenskej alebo politickej organizácii. Keďže environmentálni utečenci nespĺňajú toto kritérium, nie sú utečencami *stricto sensu*. Aj keď samotný termín environmentálny utečenec alebo pojem klimatického utečenca nie sú právne definované, pôvodne ich spopularizoval Lester Brown z Worldwatch Institute v 70. rokoch, ale

³³ ZETTER, R. *Environmentally Displaced People*. In: Refugees study center. University of Oxford. [online]. 2018, vol. 11/2008. [cit.2024-04-05]. Dostupné online: <https://www.rsc.ox.ac.uk/policy/environmentally-displaced-people>.

³⁴ DESHWAL, V.S., SHRIVASTAVA, S. *The Curious Case of Environmental Refugees: Environmental Refugees May be Better Protected Without Being Declared as "refugees"*. In: OIDA International Journal of Sustainable Development. West Bengal National University of Juridical Sciences. [online]. 2019, Vol. 12. No. 11, pp. 31-42. [cit.2024-04-05]. Dostupné online: <https://ssrn.com/abstract=3571737>. s.33-35.

³⁵ New York Declaration for Refugees and Migrants, 2016. UN Doc.(A/RES/71/1).

³⁶ Marakéšsky pakt o migrácii má priniesť dohodu. In: Odpadyportal [online]. 2018. [cit.2023-10-08]. Dostupné online: <https://www.odpadyportal.sk/Dokument/104442/marakessky-pakt-o-migracii-prinesie-dohodu-precitajte-si-uplne-znenie.aspx>.

³⁷ Global Compact on Refugees, 2018. UN Doc. (A/RES/73/151).

³⁸ Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration, 2018. UN Doc. (A/CONF.231/3).

³⁹ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 319/1996 Z.z., účinnosť od 19.11.1996, Ženevský Dohovor o právnom postavení utečencov z roku 1951. Dostupné online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1996/319/>.

celosvetového uznania sa mu dostalo v roku 1985, keď ho Essam El Hinnawi použil v publikácii Programu OSN pre životné prostredie (tiež známe aj ako „UNEP“).⁴⁰

V mnohých odborných diskusiách, snažiacich sa riešiť problematiku environmentálneho vysídľovania, sa odvoláva na normy Ženevského práva z roku 1951 (ďalej v texte aj ako Dohovor o utečencoch). Je však dôležité poznamenať, že tento medzinárodnoprávny nástroj je pre úpravu environmentálne vysídlených osôb plne nepostačujúci. A to vzhľadom na historické dôvody prijatia Dohovoru o utečencoch, ktoré prioritne reaguje na povojnový kontext, keď environmentálne vysídľovanie nebolo plne na programe medzinárodných diskusií, aj keď už dochádzalo k prírodným katastrofám. Aj samotná zmena a opätovné otvorenie nových rokovaní o "utečencoch" v kontexte súčasnej krízy by mohlo predstavovať veľké riziko pre samotný Dohovor o utečencoch. Bývalý vysoký komisár OSN pre utečencov Antonio Guterres sa k predmetnej úvahe vyjadril so slovami, že v súčasnom kontexte poznačenom emotívnymi diskusiami o migrácii by potencionálne rozšírenie Dohovoru o utečencoch znamenalo riziko jeho právneho oslabenia.⁴¹ Aj z pohľadu aplikačnej úrovne sa Dohovor o utečencoch z roku 1951 javí ako nevyhovujúco postavený, nakoľko sa jeho normy týkajú len osôb, ktoré prekročia štátnu hranicu, zatiaľ čo veľký počet environmentálne vysídlených osôb zostáva vo svojej krajine, a teda k prekročeniu hraníc z ich strany nedochádza.

V teórii práva Európskej únie sa objavuje aj blízky pojem *environmentálny migrant*, avšak ani tento pojem nebol v prameňoch práva Európskej únie definovaný ani zakotvený.⁴² Takýto pojem bol v rámci Európskej únie spomenutý aj v projekte s názvom „*Migrácia, životné prostredie a zmena klímy*“ financovaný Európskou úniou. Tento portál bol vytvorený v rámci projektu MECLEP (Evidence for Policy), ktorý sa realizoval od januára 2014 do marca 2017. Cieľom projektu bolo prispieť k celosvetovej znalostnej základni o vzťahu medzi migráciou, životným prostredím a klimatickými zmenami. Konkrétne sa zameriaval na formulovanie politických možností, ako môže migrácia vrátane vysídľovania a plánovaného premiestňovania využiť stratégie adaptácie na environmentálne a klimatické zmeny.⁴³ Vhodnejším pojmom na pomenovanie osôb sťahujúcich sa v dôsledku nepriaznivých podmienok, vyvolaných z dôvodu klimatických zmien sa javí pomenovanie *environmentálne vysídlená osoba alebo osoba vysídlená z dôvodu klimatických zmien*.

2. Medzinárodnoprávna ochrana práv environmentálne vysídlených osôb v dôsledku zvyšovania hladiny morí

Čiastkovú záväznú medzinárodnoprávnú úpravu v smere ochrany práv osôb vysídlených z dôvodu klimatických zmien je možné nájsť v Rámcovom dohovore o zmene klímy z roku 1992⁴⁴ a na neho nadväzujúcej Parížskej dohode,⁴⁵ ktoré sa formovali a vznikali pod gesciou Organizácie Spojených národov. Podľa článku 4 ods.1 pís.b) Rámcového dohovoru o zmene klímy sa štáty zaviazali: „...formulovať, realizovať, publikovať a pravidelne aktualizovať

⁴⁰ BLACK, R. *Environmental refugees: myth or reality?* Working Paper No.34, UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), 2001.

⁴¹ PRIEUR, M. et. al. *Draft Convention on the International Status of Environmentally-Displaced Persons*. In: *Revue Européenne de Droit de l'Environnement* [online] 2008, vol. 12 (4). pp. 395-406. [cit.2024-04-05]. Dostupné online: <https://doi.org/10.3406/reden.2008.2058>.

⁴² JANKUV, J. *Medzinárodnoprávna ochrana práva osôb vysídlených z environmentálnych dôvodov*. In: ŠMIGOVÁ, K. (ed.). *Liber Amicorum Dalibor Jílek*. Beroun: Eva Rozkotová. 2023. ISBN 978-80-87488-52-2., s. 142.

⁴³ IOM, *Migration, Environment, and climate change: Evidence for policy* [online]. [cit.2024-04-05]. Dostupné online: <https://environmentalmigration.iom.int/migration-environment-and-climate-change-evidence-policy-meclep>.

⁴⁴ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí č. 548/2006 Z.z. o prijatí Rámcového dohovoru OSN o zmene klímy. Dostupné online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2006/548/>.

⁴⁵ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí č. 99/2017 Z.z., o prijatí Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy Parížska dohoda. Dostupné online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2017/99/>.

národné programy a tam, kde je to vhodné, aj regionálne programy obsahujúce opatrenia na zmiernenie zmeny klímy riešením antropogénnych emisií zo zdrojov a záchytov všetkých skleníkových plynov, ktoré nie sú riadené Montrealským protokolom, ako aj opatrenia, ktoré umožnia primeranú adaptáciu na zmenu klímy...“ Podľa výkladu predmetného článku, je možné pripísať záväzok štátom reagovať danými opatreniami aj na situácie vysídlenia osôb v dôsledku zmeny klímy a teda zvyšovania hladiny morí. Uvedený názor a s tým súvisiacu relevanciu medzinárodnoprávnej úpravy v oblasti klimatických zmien pre ochranu vysídlených osôb v súvislosti so zmenou klímy, potvrdzuje aj zriadenie takzvanej Pracovnej skupiny pre vysídlenie na 21. konferencii zmluvných strán Rámcového dohovoru o zmene klímy.

Podľa slov Jankuva, potenciál ochrany osôb v súvislosti s problematikou ochrany životného prostredia môžeme vyvodiť aj z kodifikačnej práce Komisie OSN pre medzinárodné právo, a to konkrétnejšie z nezáväzného dokumentu s názvom „*Návrh zásad ochrany životného prostredia vo vzťahu k ozbrojeným konfliktom, s komentárom.*“ V zásade 8 predmetného dokumentu s názvom *Human Displacement* sa uvádza, že štáty, medzinárodné organizácie a iní príslušní aktéri by mali prijať vhodné opatrenia na prevenciu, zmiernenie a nápravu škôd na životnom prostredí v oblastiach, kde sa nachádzajú osoby vysídlené v dôsledku ozbrojeného konfliktu alebo cez ktoré prechádzajú a zároveň poskytnúť pomoc a podporu týmto osobám a miestnym komunitám. V komentári k danej zásade sa uvádza, že sa zaoberá neúmyselnými environmentálnymi dôsledkami vysídľovania osôb v dôsledku ozbrojeného konfliktu a naznačuje možnosť ich prepojenia. Návrh zásad sa pritom sústreďuje na medzinárodné aj vnútroštátne vysídlenie. Opodstatneným nástrojom ochrany osôb postihnutých zvyšovaním hladiny morí sa javí aj „*dvojitý prístup ochrany osôb v prípade katastrof*“, založený na právach a potrebách v Návrhu článkov Komisie OSN pre medzinárodné právo o ochrane osôb v prípade katastrof z roku 2016,⁴⁶ a to konkrétne pomocou článku 2 predmetného Návrhu, ktorý znie nasledovne: „*Účelom týchto návrhov článkov je uľahčiť primeranú a účinnú reakciu na katastrofy a znížiť riziko katastrof tak, aby boli uspokojené základné potreby dotknutých osôb pri plnom rešpektovaní ich práv.*“ Pokiaľ ide o ochranu osôb postihnutých zvyšovaním hladiny morí, tieto dva prístupy (založené na právach a potrebách) sa nemusia nevyhnutne vylučovať, ale najlepšie je vnímať ich ako vzájomne sa dopĺňajúce: ochrana osôb postihnutých zvyšovaním hladiny morí by mala uspokojovať ich potreby a takáto reakcia sa musí uskutočňovať pri plnom rešpektovaní ich práv.⁴⁷

Prvým špecializovaným regionálnym dohovorom, ktorý výslovne upravuje problematiku ochrany práv osôb vysídlených z environmentálnych faktorov, je *Dohovor o ochrane a pomoci vnútorne vysídleným osobám* z diele Africkej únie, nazývaný aj ako Kampalsky dohovor.⁴⁸ Kampalský dohovor je výsledkom regionálneho úsilia nájsť riešenia problémov týkajúcich sa nútenej migrácie, zhoršovania životného prostredia, konfliktov a porušovania ľudských práv. Spája teda normatívne a inštitucionálne prvky regionálnych postupov vrátane prevencie, riadenia a riešenia konfliktov, ochrany ľudských práv a obnovy životného prostredia. Kampalsky dohovor je síce dieťat'om Africkej únie, ale je výsledkom jedinečnej spolupráce medzi Africkou úniou a kľúčovými medzinárodnými partnermi, ako sú UNHCR, IOM a ICRC. Tieto organizácie boli členmi konzultačnej skupiny, ktorá pripomienkovala a pomáhala formovať predchádzajúci návrh dohovoru. O znení sa následne rokovalo na sérii stretnutí právnych expertov, ktoré sa konali v rokoch 2007 a 2008. Konečný návrh dohovoru bol prijatý

⁴⁶ Draft articles on the protection of persons in the event of disasters adopted by the International Law Commission at its sixty-eighth session, in 2016 and submitted to the General Assembly as a part of the Commission's report covering the work of that session (A/71/10). para. 48.

⁴⁷ UNGA, A/CN.4/752, International law commission, Sea-level rise in relation to international law. s. 59/107.

⁴⁸ JANKUV, J. *Environmentalizácia medzinárodného práva verejného a jej vplyv na právo Európskej únie a právny poriadok Slovenskej republiky*. Praha: Leges. 2021, ISBN 978-80-7502-580-7, s. 197-198.

na treťom ministerskom zasadnutí Africkej únie o utečencoch, navrátilcoch a vysídlených osobách, ktoré sa konalo v roku 2008 v Addis Abebe v Etiópii. Na vôbec prvom regionálnom samite za účasti hláv štátov a predsedov vlád Africkej únie, ktorý sa konal v októbri 2009 v Kampale v Ugande, sa posúdilo a schválilo znenie dohovoru.⁴⁹ Kampalský dohovor obsahuje kľúčové ustanovenia týkajúce sa ochrany osôb a komunit vysídlených v dôsledku zmeny klímy a zhoršovania životného prostredia. Medzi ciele dohovoru, ktoré sú podrobne opísané v článku 3 Kampalského dohovoru, patrí podpora miestnych, vnútroštátnych a regionálnych opatrení na zmiernenie, zákaz a odstránenie základných príčin vysídľovania; vytvorenie právneho rámca na predchádzanie svojvoľnému vysídľovaniu; vytvorenie právneho rámca pre spoluprácu a solidaritu medzi štátmi; poskytnutie právneho nástroja na ochranu a pomoc vnútorne vysídleným osobám; stanovenie úloh a zodpovedností štátov.⁵⁰ Podľa článku 1 písm. k) sa definícia vnútorne vysídlených osôb vzťahuje nielen na "osoby alebo skupiny osôb, ktoré boli nútené alebo povinné utiecť alebo opustiť svoje domovy alebo miesta obvyklého pobytu" v dôsledku udalostí vrátane prírodných alebo človekom spôsobených katastrof, ale aj na osoby, ktoré tak urobili v predstihu pred katastrofami alebo s cieľom vyhnúť sa ich ničivým účinkom. To má zahŕňať osoby, ktoré sa presťahovali s cieľom vyhnúť sa účinkom katastrof spojených s environmentálnymi faktormi, ako sú sucho alebo záplavy. Za vnútorne vysídlené osoby možno považovať aj osoby, ktoré sú nedobrovoľne vysídlené v dôsledku adaptačných opatrení štátov (v článku 1 ods. 1 sa uvádza, že vnútorné vysídlenie sa vzťahuje aj na "nedobrovoľný alebo nútený pohyb, evakuáciu alebo premiestnenie osôb."). Predmetný Kampalský dohovor vytvára priestor pre ochranu environmentálne vysídlených osôb.

V končenom dôsledku sa v rámci diskusií odborníkov medzinárodného práva, mnohokrát otvára diskusia ochrany práv osôb environmentálne vysídlených, prostredníctvom pravidiel ochrany ľudských práv. Hoci stúpanie hladiny morí samo osebe nepredstavuje porušenie ľudských práv, má potenciál nepriaznivo ovplyvniť užívanie ľudských práv chránených medzinárodnými aj regionálnymi dohovormi, najmä práv už zraniteľných osôb a skupín. Cieľom medzinárodných dohovorov o ľudských právach je univerzálnosť v priestore a čase. Aj keď nehovoria konkrétne o časoch katastrof, majú poslanie uplatňovať sa za každých okolností. Žiadny konvenčný text o ľudských právach nevyklučuje obdobie katastrofy zo svojho časového rozsahu uplatňovania. Jediným platným dohovorom, ktorý výslovne potvrdzuje svoje uplatňovanie v situáciách rizika a humanitárnej núdze, vrátane prírodných katastrof, je Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím z roku 2006⁵¹ (článok 11). V prípade ostatných dohovorov je ich časová uplatniteľnosť v prípade katastrofy implicitná. Takýto výklad možno dať Paktu OSN o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach z roku 1966.⁵² V ňom sa v čl. 11 právo každej osoby na stravu, prístrešie a ošatenie. Článok 11 bol v roku 1996 vo všeobecnom komentári⁵³ Výboru pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva vyložený tak, že sa vzťahuje na všetkých, a to aj počas obdobia núdzového stavu. Možno ho považovať za rovnaký pre všetky články oboch paktov z roku 1966 vrátane článku 6 Paktu o občianskych a politických právach⁵⁴ o práve na život a článku 12 o práve na zdravie v Pakte o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach. Právo na život a právo na zdravie sú pravdepodobne tie, ktoré

⁴⁹ ABEBE, A.M. *The Kampala Convention and environmentally induced displacement in Africa*. In: *The Emerging Law of Forced Displacement in Africa*. [online] 2016, [cit.2024-04-05]. Dostupné online: <https://doi.org/10.4324/9781315618227>.

⁵⁰ *Loc.cit.*

⁵¹ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí č. 317/2010 Z.z., Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím. Dostupné online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2010/317/20100710>.

⁵² Vyhláška Ministra zahraničných vecí z 10. mája 1976 ,120/1976 Zb., Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach. Dostupné online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1976/120/>.

⁵³ UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR). *General Comment No. 4: The Right to Adequate Housing (Art. 11 (1) of the Covenant)*, E/1992/23.

⁵⁴ Vyhláška Ministra zahraničných vecí z 10. mája 1976 ,120/1976 Zb., Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach. Dostupné online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1976/120/>.

najlegitímnejšie spadajú pod osobitný právny režim environmentálne vysídlených osôb. Je síce pravdou, že v podmienkach Rady Európy nie je možné nájsť explicitne špecifikovanú právnu úpravu týkajúcu sa ochrany práv environmentálne vysídlených osôb, avšak Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len ako „ESLP“) nepriamo, a teda implicitne, reagoval na skúmanú problematiku napr. v prípade *Sufi s Elmi proti Spojenému kráľovstvu (sťažnosť č. 8319/07 and 11449/07, 28 november 2011)*. ESLP v predmetnom prípade zistil, že nedostatok zdrojov štátu na zvládnutie prirodzene sa vyskytujúceho fenoménu môže vytvoriť také zúfale podmienky, ktoré zaručujú doplnkovú ochranu podľa čl. 3 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.⁵⁵

Ďalším dôležitým krokom bolo prijatie Rezolúcie č. 6/2018⁵⁶ Komisiou pre medzinárodné právo a zvyšovanie hladiny morí na 78. konferencii ILA ktorá sa konala 19. - 24. augusta 2018 v austrálskom Sydney. Účelom *Sydney Declaration of Principles on the Protection of Persons Displaced in the Context of Sea Level Rise*, resp. Deklarácie zo Sydney, je poskytnúť štátom usmernenia v oblasti predchádzania, zmierňovania a zvládania vysídľovania osôb, ku ktorému dochádza v súvislosti so zvyšovaním hladiny morí, a to na základe príslušných medzinárodných právnych ustanovení, zásad a rámcov. Zásada 1 Deklarácie zo Sydney stanovuje, že štáty majú primárnu povinnosť a zodpovednosť poskytnúť ochranu a pomoc osobám s obvyklým pobytom na územiach pod ich jurisdikciou, ktoré sú postihnuté zvyšovaním hladiny morí. Táto povinnosť zahŕňa prijatie preventívnych aj nápravných opatrení. V zásade 2 sa okrem toho stanovuje, že štáty sú povinné nediskriminačne rešpektovať ľudské práva osôb pod ich jurisdikciou, ktoré sa presúvajú v súvislosti so zvyšovaním hladiny morí.⁵⁷ Deklarácia zo Sydney následne uplatňuje zásady ľudských práv v súvislosti s konkrétnymi formami pohybu obyvateľstva, ktoré sa buď už realizujú, alebo sa predpokladá, že sa budú realizovať v súvislosti so zvyšovaním hladiny morí, ako sú evakuácie, migrácia a plánované premiestnenia. Zároveň uznáva, že tieto presuny sú často problematické a vyžadujú si dôkladné konzultácie a plánovanie, aby sa zabránilo väčšej zraniteľnosti, ochudobneniu a sociálnej fragmentácii komunit.

Je oprávnené tvrdiť, že medzinárodné právo verejné postupom času začína reagovať na problematiku ochrany práv environmentálne vysídlených osôb z dôvodu zvyšovania hladiny morí, avšak jeho progres je možné označiť za pomalý a v mnohých prípadoch aj nedostačujúci. Riešenie problematiky ochrany práv osôb vysídlených v dôsledku zvyšovania hladiny morí si vyžaduje nielen opatrenia na adaptáciu a zmiernenie následkov, ale aj primeranú ochranu práv dotknutých osôb, vrátane prístupu k dôstojnému životnému štandardu, bezpečnému presídleniu a ochrane ich kultúrnych a sociálnych identít.

3. Kiribati, topiaci sa raj v južnom Tichomorí

Kiribati, predstavuje ostrovný štát v strednej časti Tichého oceánu, ktorému koncom 20. a začiatkom 21. storočia hrozilo, že stúpajúca hladina mora znečistí a nakoniec zatopí nízko položené ostrovy Kiribati. Vláda Kiribati skúmala stratégie na prípravu krajiny na budúcnosť a na zaistenie bezpečnosti občanov v budúcnosti. Medzi možné dlhodobé riešenia patrí podpora emigrácie kvalifikovaných pracovníkov, ako aj nákup pôdy v iných častiach Tichého oceánu a vytvorenie umelých ostrovčekov v oceáne - podobne ako v prípade ropných vrtných plošín na mori, na ktoré by sa mohlo presťahovať obyvateľstvo v prípade, že by sa niektoré alebo všetky ostrovy Kiribati stali neobývatelnými. V roku 2014 vláda kúpila približne 8 štvorcových míľ

⁵⁵ Oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 209/1992 Zb., Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Dostupné online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/209/>.

⁵⁶ Committee on international law and sea level rise, Resolution 6/2018, Sydney Declaration of Principles on the Protection of Persons Displaced in the Context of Sea Level Rise.

⁵⁷ BURSON, B. *Sea-Level Rise and International Law*. In: New Zealand Foreign affairs and trades. [online]. [cit.2024-04-05]. Dostupné online: <https://www.mfat.govt.nz/en/media-and-resources/sea-level-rise-and-international-law-bruce-burson/>.

(20 km²) pôdy na fidžijskom ostrove Vanua Levu, za účelom využitia doplnkovej produkcie potravín, vzhľadom na skutočnosť, že veľká časť úrodnej pôdy bola zničená v dôsledku jej zaplavenia morskou vodou. Klimatické zmeny na Kiribati ovplyvňujú produkciu plodín, rybolov, výskyt chorôb a zásobovanie obyvateľov Kiribati sladkou vodou. V nadväznosti na problematiku zvyšovania hladiny morí v Kiribati, je dôležité poukázať na známy prípad Ioana Teitiota. Ioane Teitiota, ako občan Kiribati, požiadal novozélandskú vládu o azyl v roku 2013 tvrdiac, že dôsledky zmeny klímy a stúpania hladiny morí ho prinútili k nútej migrácii. O dva roky neskôr Nový Zéland Teitiotovu žiadosť o ochranu zamietol. Občan Kiribati sa odvolal proti zamietnutiu priznania postavenia utečenca na novozélandskom najvyššom súde. Odvolateľ sa od svojich požiadaviek neodklonil a naďalej tvrdil, že dôsledky klimatických zmien na Kiribati, konkrétne zvyšovanie hladiny oceánov a zhoršovanie životného prostredia, nútia občanov opustiť ostrovný štát. Najvyšší súd konštatoval, že vplyvy klimatických zmien na Kiribati nespĺňajú podmienky na priznanie postavenia utečenca, pretože žiadateľ nebol vystavený prenasledovaniu, ktoré sa vyžaduje podľa Dohovoru o utečencoch z roku 1951. Okrem toho, že súd konštatoval neexistenciu vážnej ujmy alebo vážneho porušenia ľudských práv v prípade, že by sa sťažovateľ mal vrátiť na Kiribati, vyjadril aj obavy z rozšírenia rozsahu pôsobnosti Dohovoru o utečencoch z roku 1951 a otvorenia dverí miliónom ľudí, ktorí čelia ťažkostiam v dôsledku klimatických zmien. Pán Teitiota po vyčerpaní všetkých možných vnútroštátnych prostriedkov sa následne obrátil na kvázi súdny orgán zriadený Medzinárodným paktom o občianskych a politických právach, a to konkrétne na Výbor OSN pre ľudské práva (ďalej len ako „Výbor“). Výbor v tomto prípade akceptoval predložené odborné dôkazy, ktoré potvrdzujú, že stúpajúca hladina morí a rýchly rast populácie na Kiribati výrazne ohrozili dodávky pitnej vody pričom 60 % obyvateľstva závisí výlučne na pridelových zásobách čerstvej vody. Okrem toho Výbor uznal relevanciu a dôveryhodnosť argumentácie navrhovateľa (Teitiota), že živobytie mnohých obyvateľov krajiny je závislé od samozásobiteľského poľnohospodárstva, ktoré sa stalo neudržateľným v dôsledku vplyvov stúpajúcej hladiny morí.⁵⁸

Výbor však dospel k záveru, že aj keď prístup k pitnej vode a pestovanie poľnohospodárskych plodín predstavujú pre obyvateľov značné ťažkosti, tieto faktory nečinia ich životné podmienky neprekonateľnými a preto deportácia žiadateľa na Kiribati neporušuje článok 6 (konkrétne porušenie práva na život) Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach. Okrem toho Výbor odmietol tvrdenie sťažovateľa, že jeho právo na život bolo porušené v dôsledku eskalujúceho násillia vyplývajúceho z preľudnenia, keďže ohrozenie života podľa uvedeného článku musí byť *osobné*, a všeobecná situácia násillia sama o sebe nie je postačujúcim základom na porušenie práva na život. Hoci Výbor výslovne uznal, že náhle aj pomaly nastupujúce udalosti spôsobené zmenou klímy vytvárajú reálne riziko, že Kiribati môže byť úplne zatopené, čo môže viesť k rozsiahlemu vysídleniu obyvateľstva, odmietol, že by toto riziko bolo *bezprostredné*, ako sa vyžaduje na to aby došlo k porušeniu spomínaného článku 6. Samotný Výbor vzal na vedomie existujúce úsilie kiribatskej vlády o riešenie zmeny klímy prostredníctvom národného akčného programu adaptácie a zdôraznil, že Kiribati a OSN zostáva ešte čas na intervenčné opatrenia proti dôsledkom zmeny klímy.

Hoci Teitiota v predmetnom konaní neuspel, rozhodnutie Výboru a jeho právne zhodnotenie tejto veci malo prelomový význam, keďže Výbor dospel k záveru, že štáty sú v konečnom dôsledku povinné zdržať sa násillného vrátenia jednotlivcov na územia, kde klimatické zmeny predstavujú bezprostredné a reálne ohrozenie ich práva na život. Je však dôležité poukázať na

⁵⁸ SINCLAIR-BLAKEMORE, A. *Teitiota v New Zealand: A Step Forward in the Protection of Climate Refugees under International Human Rights Law?* In: Oxford Human Right Hub [online]. 2020, [cit. 2024-03-08]. Dostupné online: <https://ohrh.law.ox.ac.uk/teitiota-v-new-zealand-a-step-forward-in-the-protection-of-climate-refugees-under-international-human-rights-law/>.

to, že toto rozhodnutie udáva vysokú hranicu potrebnú na preukázanie porušenia článku 6 Paktu. Kiribati je už dlho považované za obzvlášť náchylné na zmenu klímy. Ak teda dôsledky zmeny klímy na Kiribati nespĺňajú tento prah, je ťažké si predstaviť, aká situácia by ho spĺňala. Záverom možno konštatovať, že hoci prah stanovený v článku 6 zostáva vysoký, toto rozhodnutie slúži ako varovanie pre štáty, že pri posudzovaní žiadostí o azyl a utečencov musia brať do úvahy účinky zmeny klímy. Bude zaujímavé sledovať ako sa s týmito žiadosťami budú štáty vyrovnávať v budúcnosti.

V kontexte „environmentálnej“ jurisdikcie Výboru je relevantné rozobrať si aj rozhodnutie Daniel Billy a ďalší proti Austrálii (sťažnosť Torres Strait Islanders). Skupina ôsmich domorodých obyvateľov ostrova Torres Strait, ktorí sú austrálskymi štátnymi príslušníkmi, predložila Výboru sťažnosť proti austrálskej vláde. Títo obyvatelia pochádzajú z malých, nízko položených ostrovov Boigu, Poruma, Warraber a Masig, ktoré sú súčasťou austrálskych Torreských ostrovov. Sťažovatelia tvrdili, že klimatické zmeny, ako silné záplavy a stúpajúca hladina mora, majú vážny negatívny dopad na ich tradičný spôsob života, kultúru a živobytie. Záplavy zničili rodinné hroby, čo ohrozuje ich duchovné spojenie s predkami a zmeny počasia poškodili pôdu, čo obmedzilo dostupnosť tradičných potravín. Ostrovania ďalej deklarovali, že Austrália nevyvinula dostatočné úsilie na ochranu ich práv pred vplyvmi klimatických zmien, najmä v oblasti modernizácie infraštruktúry a znižovania emisií skleníkových plynov. Sťažnosť však predovšetkým poukazuje na porušenie ich práv podľa Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, konkrétne práv na kultúru, súkromie a život. Výbor v rámci svojich kompetencií v septembri 2022 uznal, že Austrália porušila deklarované práva poškodených domorodých obyvateľov. Austrália bola okrem, iného povinná ďalšie opatrenia na ochranu komunity, ako aj poskytnúť odškodnenie a zapojiť sa do konzultácií s miestnymi komunitami na posúdenie ich potrieb.⁵⁹ Tento prípad je významným krokom v boji proti klimatickým zmenám, ktorý vyžaduje silnejšie národné a medzinárodné úsilie na ochranu domorodých komunit a ich tradičných práv, a to aj v spojitosti so zvyšujúcou hladinou morí.

IV. ZÁVER

Záverom tohto článku je možné konštatovať, že sa potvrdila domnienka deklarujúca environmentálne vysídlenie z dôvodu zvyšovania hladiny morí ako zložitý a mnohostranný globálny problém s vážnymi dôsledkami pre postihnuté komunity, životné prostredie a globálnu stabilitu. Je priam nevyhnutné, aby sa zo strany štátov prijali opatrenia na ochranu a podporu týchto komunit, a zároveň sa minimalizovali dôsledky zvyšovania hladiny morí prostredníctvom účinných opatrení zameraných na zmierňovanie klimatických zmien. Súčasný stav v danej problematike je možné zhodnotiť tak, že medzinárodné právo postupom času síce začína reagovať na problematiku ochrany práv environmentálne vysídlených osôb z dôvodu zvyšovania hladiny morí, avšak jeho progres je možné označiť za pomalý a v mnohých prípadoch aj nedostačujúci. Hoci existujú určité medzinárodnoprávne nástroje, ktoré môžu poskytnúť istú mieru ochrany (pozri kapitolu II.) v súčasnej dobe však stále neexistuje univerzálny medzinárodnoprávny rámec na poskytnutie špecifickej ochrany pre tých, ktorí sú vysídlení v dôsledku environmentálnych faktorov, najmä zvyšovania hladiny mora. Tento stav vytvára značné právne a humanitárne výzvy, ktoré vyžadujú širšiu diskusiu a hľadanie adekvátnych riešení zo strany medzinárodného spoločenstva.

V rámci zhodnotenia tvrdených skutočností, s ohľadom na vývoj medzinárodného práva v danej problematike a za použitia metód uvedených v úvode práce, je možné skonštatovať, že

⁵⁹ Climate Change Litigation Database: *Petition of Torres Strait Islanders to the United Nations Human Rights Committee alleging violations stemming from Australia's inaction on climate change*. [online]. [cit.19.06.2024]. Dostupné na: <https://climatecasechart.com/non-us-case/petition-of-torres-strait-islanders-to-the-united-nations-human-rights-committee-alleging-violations-stemming-from-australias-inaction-on-climate-change/>.

existuje určitá „*normatívna medzera*“ v ochrane práv environmentálne vysídlených osôb čo spôsobuje skutočnosť, že súčasné existujúce medzinárodnoprávne nástroje sú nepostačujúcimi na riešenie otázok ochrany environmentálne vysídlených osôb z dôvodu zvyšovania hladiny morí. Samotné riešenia predmetnej situácie by mohli zahŕňať aj vytvorenie nových právnych nástrojov prostredníctvom dohovorov alebo protokolov, ktoré by poskytli špecifickú ochranu environmentálne vysídleným osobám na univerzálnej úrovni. Do úvahy taktiež pripadá aj rozšírenie existujúcich právnych rámcov. Aktualizácia a rozšírenie existujúcich právnych nástrojov pripadá však do úvahy len s ohľadom na skutočnosť, že by to neoslabilo samotné postavenie dotknutého dohovoru resp. protokolu. Akcesoricky k daným riešeniam prirodzene patrí aj posilnenie medzinárodnej spolupráce medzi krajinami, vrátane výmeny informácií a najlepších praktík, a spolupráce na spoločných riešeniach.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

environmentálne vysídlenie, zvyšujúca hladiny morí, utečenec, ľudské práva, medzinárodnoprávna regulácia

KEYWORDS

environmental displacement, rising sea levels, refugee, human rights, international regulation

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. ABEBE, A. M. *The Kampala Convention and environmentally induced displacement in Africa*. In: The Emerging Law of Forced Displacement in Africa. [online] 2016, [cit.2024-04-05]. Dostupné na: <https://doi.org/10.4324/9781315618227>.
2. ALLEN, E. *Climate Change and Disappearing Island States: Pursuing Remedial Territory*. In: Brill Open Law. Routledge London. [online]. 2018, [cit.2024-04-05]. Dostupné online: <https://doi.org/10.1163/23527072-00101008>.
3. BLACK, R. Environmental refugees: myth or reality? Working Paper No.34, UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), 2001.
4. BURSON, B. *Sea-Level Rise and International Law*. In: New Zealand Foreign affairs and trades. [online]. [cit.2024-04-05]. Dostupné online: <https://www.mfat.govt.nz/en/media-and-resources/sea-level-rise-and-international-law-bruce-burson/>.
5. CALIGIURI, A. *The implications of sea-level rise for of sea-level rise of international law, Sinking States: The statehood dilemma in the face of sea-level rise*. In: QILJ. [online]. 2022 vol. 91, pp. 23-37. [cit.2024-04-01]. Dostupné na: <https://www.qil-qdi.org/sinking-states-the-statehood-dilemma-in-the-face-of-sea-level-rise/>.
6. Case Concerning the Legal Status of Eastern Greenland (Denmark v Norway).1933. pcij Rep Series A/B No.53.
7. CoastAdapt, Global climate change and sea-level rise [online]. 2017. [cit. 2024-03-25]. Dostupné online: <https://coastadapt.com.au/global-climate-change-and-sea-level-rise>.
8. Committee on International Law and Sea Level rise, Resolution 6/2018, Sydney Declaration of Principles on the Protection of Persons Displaced in the Context of Sea Level Rise.
9. Climate Change Litigation Database: Petition of Torres Strait Islanders to the United Nations Human Rights Committee alleging violations stemming from Australia's inaction on climate change. [online]. [cit.19.06.2024]. Dostupné na: [Dostupné na: https://climatecasechart.com/non-us-case/petition-of-torres-strait-islanders-to-the-](https://climatecasechart.com/non-us-case/petition-of-torres-strait-islanders-to-the-)

- united-nations-human-rights-committee-alleging-violations-stemming-from-australias-inaction-on-climate-change/.
10. DESHWAL, V. S., SHRIVASTAVA, S. *The Curious Case of Environmental Refugees: Environmental Refugees May be Better Protected Without Being Declared as "refugees"*. In: OIDA International Journal of Sustainable Development. West Bengal National University of Juridical Sciences. [online]. 2019, Vol. 12, No. 11, pp. 31-42. [cit.2024-04-05]. Dostupné online: <https://ssrn.com/abstract=3571737>.
 11. DEMPSEI, C. *What's the Difference Between Sea and Ocean?*. In: Geography Realm. [online]. 2023, [cit. 2024-03-25]. Dostupné online: <https://www.geographyrealm.com/what-is-the-difference-between-a-sea-and-an-ocean/>.
 12. Draft articles on the protection of persons in the event of disasters adopted by the International Law Commission at its sixty-eighth session, in 2016 and submitted to the General Assembly as a part of the Commission's report covering the work of that session (A/71/10).
 13. Global Compact on Refugees, 2018. UN Doc. (A/RES/73/151).
 14. Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration, 2018. UN Doc. (A/CONF.231/3).
 15. HALL, N. *Moving Beyond its Mandate? UNHCR and Climate Change Displacement*, In: Displacement, Development, and Climate Change: International organizations moving beyond their mandates. St. Antonys College Oxford University. [online]. 2016, 1st ed. [cit. 2024-07-28]. Dostupné online: <https://doi.org/10.4324/9781315639758>. s. 97.
 16. International Law Association, *About Us* [online]. [cit.2024-03-13]. Dostupné online: https://www.ila-hq.org/en_GB.
 17. International Law Commission, *Report on the work of the seventy-fourth session 2023*, Sea-level rise in relation to international law. (A/78/10). Dostupné online: <https://legal.un.org/ilc/reports/2023/>.
 18. IOM, *Migration, Environment, and climate change: Evidence for policy* [online]. [cit.2024-04-05]. Dostupné online: <https://environmentalmigration.iom.int/migration-environment-and-climate-change-evidence-policy-meclep>.
 19. IPCC, *Sea Level Rise and Implications for Low-Lying Islands, Coasts and Communities*. [online] Ch. 04. [cit.2024-03-27]. Dostupné na: <https://www.ipcc.ch/srocc/chapter/chapter-4-sea-level-rise-and-implications-for-low-lying-islands-coasts-and-communities/>.
 20. JANKUV, J. *Environmentalizácia medzinárodného práva verejného a jej vplyv na právo Európskej únie a právny poriadok Slovenskej republiky*. Praha: Leges. 2021, ISBN 978-80-7502-580-7, s. 197-198.
 21. JANKUV, J. *Medzinárodnoprávna ochrana právo osôb vysídlených z environmentálnych dôvodov*. In: ŠMIGOVÁ, K. (ed.). *Liber Amicorum Dalibor Jílek*. Beroun: Eva Rozkotová. 2023. ISBN 978-80-87488-52-2., s. 142.
 22. KINGSLEY, F. *What's the Difference Between Sea and Ocean?* [online]. 2023. [cit. 2024-03-25] Dostupné online: <https://www.geographyrealm.com/what-is-the-difference-between-a-sea-and-an-ocean/>.
 23. KOHEN, M., HÉBIE, M. *Acquisition of Territory*. In: Max Planck Encyclopedia of Public International Law. Oxford Public International Law. [online]. 2011, para. 31.

- [cit.2024-04-05]. Dostupné online: <https://doi.org/10.1093/1aw:epil/9780199231690/e1118>.
24. LINDSEY, R. *Climate Change: Global Sea Level*. In: Climate.gov. [online]. 2022, [cit. 2024-03-30]. Dostupné online: <https://www.climate.gov/news-features/understanding-climate/climate-change-global-sea-level>.
25. Marakéšsky pakt o migrácii má priniesť dohodu, In: *Odpadyportal* [online]. 2018. [cit.2023-10-08]. Dostupné online: <https://www.odpadyportal.sk/Dokument/104442/marakessky-pakt-o-migracii-prinesie-dohodu-precitajte-si-uplne-znenie.spx>.
26. MUSMANNI, G. D. *Hulhumalé, Maldives: Monumental climate adaptation effort raises hope in a threatened paradise*. In: Global Center on Adaption. [online]. 2022, [cit.2024-04-05]. Dostupné online: <https://gca.org/hulumale-maldives-monumental-climate-adaptation-effort-raises-hope-in-a-threatened-paradise/>.
27. NEUM, E. J., YOHE, G., NICHOLLS, R., MANION, M. *Sea-Level Rise & Global Climate Change: A Review of Impacts to U.S. Coasts*, [online] 2000. [cit.2024-03-27]. Dostupné na: <https://www.c2es.org/document/sea-level-rise-global-climate-change-a-review-of-impacts-to-u-s-coasts/>.
28. NICHOLLS, R., CAZENAVE, A. *Sea-Level Rise and Its Impact on Coastal Zones*. In: Science. [online]. 2010, vol. 328. pp. 1517-1520. N.Y. [cit. 2024-07-28]. Dostupné online: <https://www.science.org/doi/10.1126/science.1185782>.
29. NEUMANN, E. J., YOHE, G., NICHOLLS, R., MANION, M. *Sea-Level Rise & Global Climate Change: A Review of Impacts to U.S. Coasts*. In: Center climate change and energy solution. [online] 2000, [cit.2024-03-27]. Dostupné na: <https://www.c2es.org/document/sea-level-rise-global-climate-change-a-review-of-impacts-to-u-s-coasts/>.
30. New York Declaration for Refugees and Migrants, 2016. UN Doc.(A/RES/71/1).
31. SINCLAIR-BLAKEMORE, A. *Teitiota v New Zealand: A Step Forward in the Protection of Climate Refugees under International Human Rights Law?* Oxford Human Right Hub [online]. 2020, [cit. 2024-03-08]. Dostupné online: <https://ohrh.law.ox.ac.uk/teitiota-v-new-zealand-a-step-forward-in-the-protection-of-climate-refugees-under-international-human-rights-law/>.
32. Oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 209/1992 Zb., Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Dostupné online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/209/>.
33. Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí č. 99/2017 Z.z., o prijatí Rámcového dohovoru Organizácie Spojených národov o zmene klímy Parížska dohoda. Dostupné online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2017/99/>.
34. Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí č. 317/2010 Z.z., Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím. Dostupné online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2010/317/20100710>.
35. Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí č. 44/2009 Z. z., o prijatí Dohody o uplatňovaní ustanovení Dohovoru Organizácie Spojených národov o morskom práve z 10. decembra 1982 o ochrane a využívaní transzonálnych populácií rýb a populácií rýb migrujúcich na veľké vzdialenosti. Dostupné online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2009/44/>.
36. Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí č. 548/2006 Z.z o prijatí Rámcového dohovoru OSN o zmene klímy. Dostupné online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2006/548/>.

37. Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 319/1996 Z.z., Ženevský Dohovor o právnom postavení utečencov z roku 1951. Dostupné online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1996/319/>.
38. Pacific Island Forum, *18 Countries and Territories. One Blue Pacific Continent* [online]. [cit.2024-04-01]. Dostupné online: <https://forumsec.org/pacific-islands-forum>.
39. PRIEUR, M. et. al. *Draft Convention on the International Status of Environmentally-Displaced Persons*. In: *Revue Européenne de Droit de l'Environnement* [online] 2008, vol. 12 (4). pp. 395-406. [cit.2024-04-05]. Dostupné online: <https://doi.org/10.3406/reden.2008.2058>.
40. SnowBrains, *Climate Change: Global Sea Level Has Risen* [online]. 2020 [cit. 2024-03-25]. Dostupné online: <https://snowbrains.com/climate-change-global-sea-level-has-risen/>.
41. UNGA, A/CN.4/752, International Law Commission, Sea-level rise in relation to international law. 19. Apríla 2022. s. 58/107.
42. UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), *General Comment No. 4: The Right to Adequate Housing (Art. 11 (1) of the Covenant)*, E/1992/23,
43. VIDAS, D., FREESTONE, D., MCAADAM, J. *International Law and Sea Level Rise: Report of the International Law Association Committee on International Law and Sea Level Rise*. Leiden/Boston. In: Brill. [online]. 2009, 86 pp. [cit.2024-03-13]. Dostupné online: <https://doi.org/10.1163/22116001-03501037>.
44. Vyhláška Ministra zahraničných vecí č. 15/1988 Zb. o Viedenskom dohovore o zmluvnom práve. Dostupné online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1988/15/>.
45. Vyhláška Ministra zahraničných vecí č. 120/1976 Zb., Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach. Dostupné online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1976/120/>.
46. Vyhláška Ministra zahraničných vecí č. 120/1976 Zb., Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach. Dostupné online: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1976/120/>.
47. YE, S., QINGYU, M. *The Areal Conditions, Bases and Differences of the Rural Urbanization in China's Coastal Development Region* In: *GeoJournal* 21. [online]. 1990, Beijing 100012 PR Ch. pp 39-48. [cit.2024-04-05]. Dostupné online: <https://doi.org/10.1007/bf00645306>
48. ZETTER, R. Environmentally Displaced People. In: *Refugees study center*. University of Oxford. [online]. 2018, vol. 11/2008. [cit.2024-04-05]. Dostupné online: <https://www.rsc.ox.ac.uk/policy/environmentally-displaced-people>.

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA

Mgr. Laura Gazdagová

ORCID ID: 0009-0003-3903-040X

Interná doktorandka

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Právnická fakulta, Ústav medzinárodného práva a európskeho práva

Kováčska 26, P.O.BOX A-45, 040 75 Košice

Telefónne číslo: +421 911966122

E-mail: laura.gazdagova@student.upjs.sk